

Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Γιατί ο τύπος χαρακτηρίζεται 4^η εξουσία

-Ο τίτλος «τέταρτη εξουσία» υπογραμμίζει την τεράστια επιρροή που ασκεί ο τύπος, έντυπος και ηλεκτρονικός. Η εξουσία αυτή τον καθιστά σημαντικό παράγοντα της κοινωνικοπολιτικής ζωής και γι' αυτό συγκρίνεται με τις τρεις άλλες εξουσίες.

-Ο Τύπος με την ιδιαίτερη ισχύ που διαθέτει, αποκαλείται συχνά '4^η εξουσία'.

-Ο τύπος ήταν από το 18ο αι. η τέταρτη εξουσία διότι του απέδιδαν τον έλεγχο των τριών άλλων (νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική).

-Ο τύπος ήταν το άγρυπνο μάτι που όρισε ο λαός για να προστατεύει και να διεκδικεί τα δικαιώματά του και να ελέγχει τους εκπροσώπους του. Είναι η εξουσία πάνω από τις εξουσίες που διαμορφώνει πολιτικές συνειδήσεις και ολοκληρώνει το πλαίσιο λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών. Συγκεκριμένα:

A. Ελέγχει την εξουσία-επιχειρήματα

1. Ελέγχει τη νομοθετική εξουσία : πολλές φορές ο τύπος κατανηφίζει ή εγκρίνει κάποιο νέο νομοσχέδιο ή επιβάλλει την τροποποίησή του. Όταν κρίνει επίσης ότι πρέπει να καταργηθεί κάποιος υπάρχων νόμος, επιβάλλει την αλλαγή του.
Οι βουλευτές υπολογίζουν και φοβούνται τον τύπο, ο οποίος μπορεί να ασκεί σφοδρή κριτική για τη στάση τους απέναντι σε ορισμένα νομοσχέδια.
2. Ελέγχει τη δικαστική εξουσία : επηρεάζει τη γνώμη των δικαστών – πολλές φορές επιβάλλει την επανεξέταση κάποιας υπόθεσης, αμφισβητώντας και αναιρώντας το αποτέλεσμα της.
3. Ελέγχει την εκτελεστική εξουσία : η κυβέρνηση, οι δημόσιοι οργανισμοί, τα αστυνομικά όργανα, υπολογίζουν την κριτική του τύπου, τον ενημερώνουν, τον σέβονται, γιατί είναι ο εκπρόσωπος του λαού, ο θεματοφύλακας των δικαιωμάτων του. Ο τύπος αποκαλύπτει αυθαιρέσιες, κατάχρηση της εξουσίας, παραλείψεις, παρατυπίες κ.λπ.
4. «Απέναντι στις καταχρήσεις των εξουσιών, ο τύπος και τ' άλλα μέσα ενημέρωσης υπήρξαν για αρκετές δεκαετίες, στα δημοκρατικά καθεστώτα κυρίως, ένα καταφύγιο για τους πολίτες. Αυτό συνέβαινε, γιατί οι **δημοσιογράφοι** θεωρούσαν συχνά μέγιστο **καθήκον** όχι μόνο να ελέγχουν τη λειτουργία των τριών εξουσιών (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής), μα και να **καταγγέλλουν** τις λογής παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, για πολλά χρόνια τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θεωρούνταν η «**τέταρτη εξουσία**».» I. Ramonet, εφ. *Ελευθεροτυπία*, 5.10.2003 (διασκευή)
5. Προσανατολίζει πολιτικά την κοινή γνώμη αφού κατασκευάζει ηγέτες, προσθέτει ή αφαιρεί από το κύρος και τη δύναμη επηρεασμού των κομμάτων και των πολιτικών προσωπικοτήτων. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που δημόσια πρόσωπα έχουν παραιτηθεί κάτω από την πίεση που τους άσκησε ο τύπος, μην μπορώντας να αντέξουν την αναμέτρηση μαζί του.

B. Διαμορφώνει την κοινή γνώμη-επιχειρήματα

Ο άτυπος αυτός τίτλος εξηγείται επίσης, λόγω της τεράστιας επίδρασης που ασκεί στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. αφού:

1. μπορεί να επιβάλλει ιδεολογίες, ενημερώνοντας επιλεκτικά και αποσπασματικά, προβάλλοντας ηχηρούς τίτλους, εντυπωσιακές εικόνες, παραπληροφορώντας, προπαγανδίζοντας.
2. απευθύνονται σε όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτων μορφωτικού επιπέδου
3. αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης και ενημέρωσης, αφού οι περισσότεροι άνθρωποι δεν διαβάζουν βιβλία, ούτε μπορούν να εξακριβώσουν την εγκυρότητα των πληροφοριών.
4. οι δημοσιογράφοι εμπλέκουν έντεχνα το προσωπικό σχόλιο με την είδηση με αποτέλεσμα οι δέκτες να μην αντιλαμβάνονται τις υποκειμενικές αξιολογήσεις των δημοσιογράφων,

Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ Επιμέλεια: Μαρία Κάππου

5. η χρήση οπτικοακουστικού υλικού. Το κοινό αδυνατεί να αξιολογήσει την αξιοπιστία της φωτογραφίας, αφού δεν γνωρίζει πότε είναι κατασκευασμένο προϊόν.
6. «Ο Τύπος ελέγχει και οδηγεί και το λαό να ελέγχει, άρα οδηγεί το λαό στο να σκέπτεται και να ζει την πολιτική ζωή της δημοκρατίας. Ο Τύπος δια φωτίζει, καθοδηγεί και διαμορφώνει κυριολεκτικά, την κοινή γνώμη, αυτή τη διάχυτη δύναμη που έμμεσα ή άμεσα επηρεάζει κατά ένα βαθμό κάθε απόφαση, κάθε κίνηση μέσα στο μηχανισμό της πολιτικής ζωής. Η δύναμη αυτή είναι απέραντη, είναι κυριολεκτικά ακαταμέτρητη. Η εφημερίδα με ένα δημοσίευσμά της κάνει το καλό ή το κακό, όχι μόνο μια φορά όπως συμβαίνει με τους άλλους ανθρώπους, αλλά τόσες χιλιάδες φορές όσες χιλιάδες φύλλα της θα πουληθούν και θα διαβαστούν. (Μ. Στασινόπουλος. Προβλήματα Τύπου και δημοσιογραφίας, Εκδ. Ε.Σ.Η.Ε.Α., Αθήνα 1977)
7. «Η ιστορία του είναι συνυφασμένη με τους αγώνες για την κατάκτηση των ατομικών και κοινωνικών ελευθεριών, αποτελεί βασικό κοινωνικό όργανο για την αναζήτηση και φωτισμό της αλήθειας των πραγμάτων. Δεν είναι τυχαίο ότι φιμώνεται και λογοκρίνεται στα ολοκληρωτικά και δικτατορικά καθεστάτα, επειδή ασκεί μεγάλη επιρροή στις πλατιές μάζες»

Σε τι διαφέρουν από τις υπόλοιπες εξουσίες

«Αρέσει στους εκπροσώπους του τύπου να αυτοαποκαλούνται ως τέταρτη εξουσία, δηλ. μετά τη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική. Με αυτό τον χαρακτηρισμό αναφέρονται στη δύναμη επιβολής και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Ωστόσο, η μεγάλη διαφορά μεταξύ των άλλων εξουσιών και του τύπου είναι ότι αυτές στηρίζουν τη νομιμότητά τους στο σύνταγμα και τους νόμους, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στην περίπτωση του τύπου που πολλές φορές αυθαιρετεί και παραβιάζει τους στοιχειώδεις κανόνες της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.»

Κείμενο

Η πέμπτη εξουσία

Απέναντι στις καταχρήσεις των εξουσιών, ο τύπος και τ' άλλα μέσα ενημέρωσης υπήρξαν για αρκετές δεκαετίες στα δημοκρατικά καθεστάτα κυρίως, ένα καταφύγιο για τους πολίτες. Αυτό συνέβαινε, γιατί οι δημοσιογράφοι θεωρούσαν συχνά μέγιστο καθήκον όχι μόνο να ελέγχουν τη λειτουργία των τριών εξουσιών (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής), μα και να καταγγέλλουν τις λογής παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, για πολλά χρόνια τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θεωρούνταν η «τέταρτη εξουσία».

Η «τέταρτη εξουσία» ήταν, χάρη στην αίσθηση πολιτικής κουλτούρας των μέσων ενημέρωσης και χάρη στο θάρρος τολμηρών δημοσιογράφων, το μόνο μέσο που διέθεταν οι πολίτες για να επικρίνουν, να αποκρούσουν, να αντιταχθούν δημοκρατικά, στις παράνομες αποφάσεις, οι οποίες μπορούσαν να είναι άδικες, ακόμη και εγκληματικές, ενάντια σε αθώους ανθρώπους.

Ωστόσο, εδώ και δεκαπέντε χρόνια η «τέταρτη εξουσία» άδειασε από το περιεχόμενό της, έχασε σιγά σιγά την ουσιαστική της λειτουργία ως αντίβαρου των εξουσιών. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εντάσσονται όλο και περισσότερο σε διογκούμενες δομές για να συγκροτήσουν ομίλους ενημέρωσης. Οι όμιλοι αυτοί έχουν παγκόσμια εξάπλωση, είναι πλανητικοί, αρπάζουν τους ποικίλους τομείς ενημέρωσης σε πολλές χώρες και ηπείρους, ασχολούνται με οτιδήποτε σχετίζεται με τον γραπτό λόγο, την εικόνα και τον ήχο και συγκεντρώνουν στους κόλπους τους όλες τις δραστηριότητες που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε τομείς της μαζικής κουλτούρας, της επικοινωνίας και της πληροφόρησης.

Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ Επιμέλεια: Μαρία Κάππου

Οι τομείς αυτοί ήταν κάποτε **αυτόνομοι**. Από τη μια πλευρά, η μαζική Από τη μια πλευρά, η μαζική κουλτούρα με την εμπορική λογική της, τις λαϊκές δημιουργίες της, τους στόχους της που είναι ουσιαστικά εμπορικοί. Από την άλλη, η επικοινωνία με τη διαφημιστική έννοια, το μάρκετινγκ, η προπαγάνδα, η ρητορική της πειθούς. Και τέλος, η πληροφόρηση με τα πρακτορεία ειδήσεων και τα λογής μέσα ενημέρωσης. Οι κάποτε διαφορετικές τούτες σφαίρες σιγά σιγά μπλέχτηκαν και σήμερα συγκροτούν μία και μοναδική κυκλώπεια σφαίρα μέσα στην οποία είναι πολύ δύσκολο να διακρίνουμε τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη μαζική κουλτούρα, την επικοινωνία ή την πληροφόρηση.

Οι μεγάλοι όμιλοι, στους κόλπους των οποίων πραγματοποιείται η παραπάνω «συγχώνευση», ενδιαφέρονται **πρωτίστως** να συνεχίσουν τη γιγάντωσή τους και δεν έχουν πάντοτε ως στόχο να καταγγέλλουν τις καταχρήσεις ενάντια στο δίκαιο, ούτε να διορθώνουν τις δυσλειτουργίες της δημοκρατίας, ώστε να βελτιωθεί το πολιτικό σύστημα. Πολλές φορές δεν δρουν ως αντίβαρο στην εξουσία, μερικές φορές μάλιστα την κολακεύουν.

Επιπρόσθετα, στις μέρες μας η πληροφόρηση λόγω της υπεραφθονίας της δηλητηριάζεται από κάθε είδους ψέματα, ρυπαίνεται από τις φήμες, τις διαστρεβλώσεις, τις παραμορφώσεις, τις μεθοδεύσεις. Μας δηλητηριάζει το μυαλό, μας χειραγωγεί, προσπαθεί να ενσταλάξει στο ασυνείδητό μας ιδέες που δεν είναι δικές μας.

Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν είναι: πώς θα μπορέσουμε να αντισταθούμε σε αυτή την επίθεση των ομίλων και να υπερασπιστούμε τον εαυτό μας απέναντι στην παραπληροφόρηση και την πλύση εγκεφάλου; Πρέπει, νομίζω, να δημιουργήσουμε μια «πέμπτη εξουσία» που θα μας επιτρέψει να αντιτάξουμε μια δύναμη κουλτούρας των πολιτών απέναντι στον συνασπισμό των ομίλων. Λειτουργία της εξουσίας αυτής θα είναι να καταγγέλλει την υπερεξουσία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, των ομίλων πληροφόρησης, που όχι μόνο έπαψαν να υπερασπίζονται τους πολίτες, αλλά και που μερικές φορές δρουν ενάντια στο κοινό καλό. Γι' αυτό προτείναμε τη δημιουργία ενός Διεθνούς Παρατηρητηρίου Μέσων Ενημέρωσης που θα προειδοποιεί την κοινωνία για τη χειραγωγή που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, θα αγωνίζεται ενάντια στον σφετερισμό του δικαιώματος έκφρασης και θα συνιστά πεδίο διαλόγου και δημοκρατικής δράσης. I. Ramonet, εφ. *Ελευθεροτυπία*, 5.10.2003 (διασκευή)

ΘΕΜΑΤΑ

A. (Μονάδες 20)

A.Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο (80 -100 λέξεις).

(μονάδες 20)

B. (Μονάδες 15)

B1. Ποια επιχειρήματα επιστρατεύει ο αρθρογράφος, για να υποστηρίξει τη θέση ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν λειτουργούν πάντοτε σαν αντίβαρο των εξουσιών; (60-80 λέξεις)

(μονάδες 10)

B2. Ποιος τρόπος ανάπτυξης ακολουθείται στην πρώτη παράγραφο (Απέναντι.... «τέταρτη εξουσία») του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

(μονάδες 5)

Γ. (Μονάδες 15)

Γ1.α. Να γράψετε μία συνώνυμη λέξη για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου με την **έντονη γραφή**, λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία τους στο κείμενο: **καθεστώς, λογής, επικρίνουν, αυτόνομη, πρωτίστως**.

(μονάδες 5)

Γ1.β. Να δημιουργήσετε μία πρόταση για καθεμιά από τις συνώνυμες λέξεις που επιλέξατε, έτσι ώστε να γίνεται φανερό η σημασία τους. (Μπορείτε να διαφοροποιήσετε

Ο ΤΥΠΟΣ ΩΣ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ Επιμέλεια: Μαρία Κάππου

τον γραμματικό τύπο, δηλαδή την πτώση, τον αριθμό, το γένος, τον χρόνο, το ρηματικό πρόσωπο κ.λπ.).

(μονάδες 5)

Γ2α. Να επισημάνετε στο κείμενο δύο παραδείγματα μεταφορικής/συνυποδηλωτικής χρήσης της γλώσσας.

(μονάδες 2)

Γ2β. Να αιτιολογήσετε τη χρήση τους. **(μονάδες 3)**